

УДК: 94(497)"13/14"(093.2)

327(497.5:497.16)"13/14"

ИД: 188052236

Примљено: 8. септембра 2011.

Прихваћено: 25. новембра 2011.

Монографска студија

ПРОФ. ДР ДРАГИ Р. МАЛИКОВИЋ¹

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Филозофски факултет, Катедра за историју

РАЗМЕНА СТРУЧЊАКА ИЗМЕЂУ ДУБРОВНИКА И КОТОРА ТОКОМ XIV И XV ВЕКА

Сажетак: У раду који следи обрађује се размена стручне радне снаге између Дубровника и Котора у времену XIV и XV века. Из Дубровника су у Котор током назначеног времена најчешће стизали квалификованији кадрови (лекари, апотекари, учитељи, златари и други стручни занатски радници), док су из суседног Котора у град под Срђем пристизали занатлије, неквалификовани фамули и друга слабо образована радна снага, намерна да ту стекне квалификација и оспособи за даљни живот.

Кључне речи: Дубровник, Котор, Пераст, Србија, Фиренца, Дубровчани, Которани, Фирентинци.

Између Дубровника и Котора је током XIV и XV века вршена непрестана размена стручног кадра разних профила. Интересантно је напоменути да су из града под Срђем у Котор током назначеног времена најчешће стизали квалификованији кадрови (лекари, апотекари, златари, али и други људи од струке), у исто време Котор је Дубровнику могао да понуди физичку радну

¹ filozofski_km@yahoo.com

снагу (фамуле), као и неке занатлије тада неопходне дубровачком тржишту, али и ентузијасте разног профила.

А) АНГАЖОВАЊЕ СТРУЧНЕ РАДНЕ СНАГЕ ИЗ ДУБРОВНИКА У КОТОРУ

Из Дубровника су током XIV и XV века у суседни Котор, како је већ речено, најчешће стизали квалификовани кадрови. Ту су се они задржавали извесно време, или трајно насељавали, формирали породице, па и стицали статус пуноправних грађана.

Рикард, опат и управитељ цркве св. Јакова, која се налазила код ложе у Котору, изнајмио је 20. октобра 1326. године Марину Ивановом, кројачу из Дубровника, неко земљиште речене цркве, да на њему сагради кућу, уз годишњу најамнину од 4 перпера, које је требало платити на Ускрс.²

Марин Дубровчанин, обућар, јавља се у Котору први пут у мају 1330. године. Ђакон Драго Срђе Василијева, настојник цркве св. Луке дао је мајстору Марину из Дубровника, обућару (*magistro Marino sutori de Ragusio*), у закуп „за вазда“ црквено земљиште да на њему сагради кућу и да плаћа цркви 4 перпера годишње. Земљиште се налазило поред црквене куће у којој је живео которски властелин Марин Мекша.³ Дубровачком обућару Марину и његовој жени Драги се 1. августа 1333. године робиња Теодора препоручила у граду Св. Трипуна „да им служи верно“. А са своје стране Марин и Драга су се обавезали да је хране и одевају, као и њезиној ћерки Парви да ће увек „бити слободна и сигурна“.⁴

Златар Роберт из Котора удао је 11. јуна 1333. године своју кћи Мару за Милена каменорезца из Дубровника и у мираз јој дао 44 перпера и 4 которска гроша.⁵ Марко, син пок. Марка Гугела из Дубровника, обавезао се 7. марта 1335. године Миху Бући из Котора, да сагради 4 балкона на два спрата по цени од 12 перпера млетачких, 4 на један спрат за 5 перпера, 10 мањих по 4 и по перпера, и то попут оних код Трипуна Буће. Истовремено, уговарачи су се договорили да каменорезац из Дубровника изгради Которанину један прозор, какав је био изграђен код неког Медоша, али већи, за цену од 12 млетачких перпера. За ову активност каменорезац Марко је унапред требало да добије од Которанина Миха Буће 25 млетачких перпера. За случај да извршилац уго-

² А. Mayer, *Kotorski spomenici, prva knjiga kotorskih notara od 1326–1335*, JAZu, Zagreb 1951, т. I 445.

³ Историјски Архив у Котору (у даљем тексту: ИАК), Судсконотарски списи (у даљем тексту: СН), I, 161 од маја 1330; Р. Ковијанић, *Которски обућари*, 62.

⁴ ИАК, СН, I, 2, 93 од 1. VIII 1333; Р. Ковијанић, *Которски обућари*, 62.

⁵ А. Mayer, *Kotorski spomenici*, т. I, бр. 377(374), 481 од 9. VIII 1327.

вора не изврши уговорену обавезу, био је обавезан да плати казну од 100 млетачких перпера.⁶

Ратко Озренић био је апотекар у Котору пре 1396. године. Зато је Антонио Росо из Венеције опуномоћио 27. августа Николу Тартара, бившег трговачког пословођу Петра Гнора, да у Дубровнику наплати неки дуг од Ратка Озренића, бившег градског апотекара у Котору. Овај дуг помиње се и неколико година касније. На основу нотарске исправе од 1395. године, Трифун Маринов Бућа потраживао је од Ратка Озренића, 36 дуката, рачунајући дукат по 30 гроша которских. Како је Озренић имао 26 перпера и 6 гроша код Георгија Никитиног у Котору, то је Бућа тражио овај новац за делимичну подмиру. Овај новац Озренић је у своје време био послао из Србије својој мајци у Дубровник по Микцу Групчеву, а овај га је дао једном представнику из породице Смалати да га преда Георгију. Георгије је изјавио пред судом да је новац примио од Микца, преко Смалате. Суд је удовољио трговцу Бући.⁷

Такође апотекар у Котору, Zuminianus из Болоње, иначе заступник свог колеге Ратка, сина пок. Стојка Маргића из Дубровника и наследника Стојкова – као што се види из његовог тестаментa који је саставио дубровачки нотар Laurentius Cuchelis из Кремоне 1430. године – продао је на јавној дражби кућу апотекара Ратка у Котору, која се налазила у близини которске цркве св. Марије, у којој је становао сам магистар Zuminianus. Од ове продаје цркви св. Марије је припадао износ од 2 перпера и 6 гроша млетачких, према даровници првог кућевласника Рада Миосата из 1424. године. На део продате куће имала је право и Јелуша, удовица Миосатова, намерна да на тај начин наплати 200 перпера на име својег мираза.⁸

А Иван Радашин из Дубровника се обавезао 6. децембра 1437. године да станује код которског апотекара Антонија Бели, са обавезом да истом служи за период од шест наредних година. Са своје, пак, стране апотекар Антоније је обећао да свом фамулу исплати износ од шест дуката и да га „научи апотекарству“.⁹

У Котору је током XV века радило и неколико бачвара из Дубровника. Радослав Богдановић de Vechia Богово, задужио се 18. марта 1431. године код Живане, жене Петка бачвара из Дубровника, на износ од 10 перпера которских, што је био део дуга за раније купљену Петкову земљу, коју му је продао Петков заступник Стефан Caloгеоргио, иначе ћирилични нотар, за износ од

⁶ Исто, бр. 1200 (1198), 573 од 7. III 1335.

⁷ ИАК, СН, II, 73, 346, 348 од 27. VIII 1396; Р. Ковијанић – И. Стјеповић, Културни живот старог Котора, књ. II, Цетиње 1957, 58.

⁸ ИАК, СН, V, 410 од 14. XI 1431.

⁹ ИАК, СН, VI, 279 од 6. XII 1437.

40 перпера. Настали дуг је требао да буде намирен до Ђурђевдана 1431. године, под претњом плаћања уобичајене статутарне казне у Котору.¹⁰

И Милат Панчић, Пераштанин, иначе познати поморац, јануара 1431. године, дао је признаницу на 35 и по дуката које је дуговао бачвару из Дубровника, односно његовом опуномоћенику Јакову Ескуло, венецијанском трговцу у Котору.¹¹

Добричевић Радоња, радио је почетком 1436. године код колеге по струци Миладина Новаковића у Котору.¹²

Највише је, ипак, у Котору из суседног Дубровника током XIV и XV века било златара. Године 1437. у которским нотарским књигама су регистрована два задужења будванских трговаца у Котору. Најпре се 16. марта те године Ђурас (Јурак) Радишић из Дубровника, иначе златар стално настањен у Котору, задужио код Бонција Петровића из Дубровника на износ од 82 перпера. Дуг је настао на основу јавне исправе коју је саставио Месим Сцивицић из Кремоне, иначе дубровачки нотар из 1437, и био је остатак потраживања из 1435. године.¹³

У другој недељи јула (11 јула), Тошоје мачар (spatarius) у Котору, дужан је био код Бенка Петковића, златара из Дубровника, иначе његовог зета, 80 дуката, што је био остатак од 100 дуката мираза Тошојеве ћерке. Обавеза дужника је била да овај износ исплати за наредних 10 година, под условом да уплаћује по 8 дуката годишње. Истога дана, Бенко Петковић из Дубровника, је дао свом тасту Тошоју сва своја права на 100 дуката, које му је дао у мираз за ћерку Кристину. А два дана касније, Бенко је одредио Марка Новаковића, исто мачара и Милића Паутиновог да заступају његова права у Котору.¹⁴

Свештеник Иван Гојаковић из Дубровника, у име наследника пок. Радуде, жене Марина златара, исто из Дубровника, што се види из јавне исправе, коју је писао Миленко de Schiles из Кремоне, иначе дубровачки нотар, дао је 23. децембра 1437. године сва своја права која је имао на виноград и земљу на Кулином брду, које се налазило на територији Котора, које му је Радула била завестила.¹⁵

¹⁰ ИАК, СН, VF,65 од 18. III 1431; Д. Маликовић, Дубровчани у Котору током XIII и XIV века, Зборник радова, Фил. факултета, XXXVII, Косовска Митровица 2008, 36.

¹¹ ИАК, СН, VI, 22; SXLIX, 651, 690 од јануара 1451; Р. Ковијанић, Једрењаци которске луке, Годишњак ПМК XIII (1965), 11.

¹² N. Božanić-Bezić, Majstori оружари, štitari, kovači i ljevači topova od XIII do XVIII stoleća u Dalmaciji, Vojno pomorski ogledi I (1966), 56.

¹³ ИАК, СН, VI, 93 од 16. III 1437.

¹⁴ ИАК, СН, V, 198, 199 од 11. VII 1437; V, 200 од 13. VII 1347; Д. Маликовић, Дубровчани у Котору, 37–8.

¹⁵ ИАК, СН, VI, 287 од 23. XII 1437.

У Котору су 1. фебруара 1438. године склопили брак Магдена, ћерка пок. Стефана Пинтура из Котора, иначе бродоградитеља, и Павле Сталцић (или Scalich) из Дубровника, златар, који је на име мираза примио од Магдене 200 перпера „у роковима“.¹⁶

А 7. марта 1438. године, мајстор Марин Адамов, иначе златар у Котору, и Ђорђе Радишић из Дубровника, сачинили су погодбу о градњи зида између њихових кућа, које су се налазиле у пределу которске цркве св. Мартина.¹⁷ Поменути златар из Дубровника, Ђорђе Радишић, продао је 20. априла кућу Прибислави, жени Групса бачвара. Кућа се, како је већ речено, налазила код которске цркве св. Мартина, између куће Марина Адамовог, такође златара, и куће његовог суграђанина Јурка Лондра. Кућа је била продата за 70 перпера, од којег је износа манастиру св. Франа у Котору, требало платити два перпера годишње.¹⁸

Исто дубровачки златар, стално настањен у Котору, Павко Стојчић, дао је 30. августа 1439. године. Которанину Милићу Паутиновом сва своја права која је имао код наплате дуга од 20 перпера, по признаници ковача Лукше Богдановића. За настали дуг јемчио је Радашин Ђончић, а ова обвезница је била састављена у Дубровнику 7. децембра 1436. године руком тамошњег нотара Egida dr Ingo из Кремоне.¹⁹ Златар Павле Стојчић из Дубровника, стално настањен у Котору, кредитирао је 7. октобра добра пок. Стефана Пинтуре. Радило се о Стефановом винограду у месту Мрчевцу, а позајмица је износила 200 перпера и била је насловљена на мираз Павлове жене, а ћерке Стефанове. Ово се јасно види из исправе писане на име Луке Паутиновог 1. фебруара 1438. године.²⁰

Кредитне повластице у граду св. Трипуна, од златара пореклом из Дубровника, примио је крајем јула 1445. године и которски властелин Мартолица, син пок. Михаила Буције. Он се 29. јула сагласио да је од Јакоба Рукманића, златара из Дубровника, на кредит примио износ од 60 дуката.²¹

Михаило Главатис продао је 6. октобра 1458. године своју марцилијану Марину Ивановићу (Живковићу), златару из Дубровника за износ од 20 дуката. Истога дана, Златар Марин Ивановић, звани Форнар, као зет которског мачара Марка Ивановића, платио је Михаилу 15 дуката за купљену марцилијану, а остатак од 5 дуката Михаилу је требало да наплати од Николе Ра-

¹⁶ ИАК, СН, VI, 414 од 1. II 1438.

¹⁷ ИАК, СН, VI, 426 од 7. III 1438.

¹⁸ ИАК, СН, VI, 819 од 20. IV 1438.

¹⁹ ИАК, СН, VI, 785 од 30. VIII 1439.

²⁰ ИАК, СН, VI, 792 од 7. X 1439.

²¹ ИАК, СН, IX, 444 од 29. VII 1445.

доњина, которског службеника, који је већ дуговао златару Марину за раније купљени виноград.²²

Три недеље касније (22. октобра), Павле син Стасаве, удовице пок. Микоње из Пераста, уз сагласност Трипка, његовог брата, и уз одобрење мајке му Стасаве, склопили су уговор у Котору са Божичком Цердоне, златаром из Дубровника, стално настањеним у Котору. По том уговору Дубровчанин је узимао Павла за фамула, на период од осам наредних година. За то време Божичко се обавезао да ангажованог фамула храни, одева и обува. Интересантно је напоменути да је Дубровчанин ангажованом фамулу у Котору требало да плаћа годишњу зараду у роби (кожама). Са своје, пак, стране Павле се сагласио да осам година верно служи, као и да врати и плати све трошкове који су могли настати током његовог служења у Котору или ван њега.²³

У исто време (29. октобра), Радула, ћерка пок. Марина Новаковића, златара из Дубровника и жена поменутог дубровачког златара Марина Ивановића, огласила се да је од Дикле, жене Николе Радонића из Котора, примила 200 дуката ради куповине вина у месту Мерчепу, близу Котора. Радило се о 55 квадраљола вина, које је било купљено 9. септембра 1458. године. Овај дуг је био исплаћен на време, осим 25 дуката, које је требало исплатити до 1459. године.²⁴

А Дикла, жена Николе Радонића, у Котору, 30. новембра сагласила се да је дужна Радули, ћерки пок. Марина Новаковића а жени дубровачког златара Марина Ивановића, горе поменутих 25 дуката „чистог новца“. Овај дуг је настао, како је горе већ речено, од продаје вина из Мерчепа, а Дикла је била обавезна да га плати до Божића наредне 1460. године.²⁵

У Котору су током средњег века чинодејствовали и поједини католички свештеници пореклом из суседног Дубровника. Тако је свештеник Тома Паскојев из Дубровника а стално настањен у Котору 14. августа 1437. године, сва своја права на имовину коју је требало да наследи од мајке у родном му граду пренео пренео на оца Паскоја Радичевића.²⁶

Непуну годину дана касније (8. маја 1438), Лука мајстор балистар (оружар) родом из Венеције, а стално запослен у Дубровнику, задужио се код Луке Паутиновог на износ од 40 перпера, које му је позајмио „као пријатељу“.²⁷

²² Уговор је склопљен пред которским судијом Трипком Маргоцијевим и Франом Бизантис, као аудитором. (ИАК, СН, XI, 154 од 6. X 1458); Р. Ковијанић, Једрењаци которске луке, Годишњак ПМК, XIV (1968), 40.

²³ Уговор је склопљен пред судијом Трипком Маргоцијевим и аудитором Франом Бизантис. (ИАК, СН, XI, 172 од 22. X 1458); Д. Маликовић, Дубровчани у Котору, 46.

²⁴ Уговор је склопљен пред которским судијом Трипком Маргоцијевим и аудитором Добром Бизантис. (ИАК, СН, XI, 249 од 29. XI 1458); Д. Маликовић, Дубровчани и Котору, 46.

²⁵ ИАК, СН, XI, 249 од 31. XI 1458.

²⁶ ИАК, СН, VI, 210 од 14. VIII 1437.

Которанин Драго Лукин Драго, одредио је 20. маја 1439. године за прокуратора (заступника) Franceska Volazieva из Венеције, стално настањеног у Дубровнику, са задатком да прими од Влатка из Виталјине, човека Михајла Николина Луковића из Дубровника, једну scabu (балу) тканина у вредности од 40 перпера, коју му је овај био дао у закуп.²⁸

Исте године (31. октобра), Дубровчанин Никола Рушко Котруљевић, даривао је свештенику (архиђакону) Ивану Палташићу сву своју покретну и непокретну имовину коју му је тестаментом оставио Стефан Котруљевић, који је о томе био оформио и посебни закупнички уговор још 1430. године. У даровници се поред имовине у Котору, помињао и виноград у Тивту.²⁹

У Котору је 10. децембра 1439. године склопљен брак између Катарине, ћерке пок. Тергиса, крзнара из Дубровника, а бившег становника у граду св. Трипуна, и Дубровчанина Миладина Миочевића, исто крзнара, стално настањеног у Котору, који је на име мираза примио од младине мајке Љубе „у новцу и стварима“ 160 перпера.³⁰

Пословни Дубровчани су у Котору током XIV и XV века често ангажовали помоћну радну снагу. Дана 28. августа 1378. године у дубровачком Већу умољених било је одлучено да се пошаље фамул Трипко, иначе слуга Матије Ђурђевића, са задатком да иде у Котор.³¹

Дубровчанин Иван Радашин обавезао се 1437. године да служи код Акстаније Бели, апотекара у Котору. Уговор је био склопљен на време од шест година, за износ од шест дуката, плус храна и одећа. Са своје пак стране апотекар Акстаније је био обавезан да фамула Ивана у назначеном времену научи апотекарском занату.³²

И Лауренције пок. Мирослава из Дубровника, обавезао се 17. фебруара 1439. године у Котору, да за износ од 14 гроша служи код млетачког трговца Јулијана Лоредана, стално настањеног у граду св. Трипуна, за период од наредне три године. Са своје, пак, стране Јулијано се сагласио да фамула Лауренција храни, одева и да му на крају службе исплати 10 дуката.³³

Крајем исте године (13. децембра), Радован Радишић из околине Дубровника, обавезао се да служи код свог суграђанина Пашквала Бугалиновића на период од једне године „у кући и изван куће“. Обавеза Пашквала је

²⁷ ИАК, СН, VI, 466 од 8. V 1438.

²⁸ ИАК, СН, VI, 725 од 20. V 1439.

²⁹ ИАК, СН, VI, 787 од 31. IX 1439.

³⁰ ИАК, СН, VI, 856 од 10. XII 1439.

³¹ Monumenta Ragusina: libri reformationum, књ. 4, Zagrabiae 1195, 162. (У даљем тексту: Mon. Rag.)

³² ИАК, СН, VI, 279 од 6. XII 1437.

³³ ИАК, СН, VI, 654 од 17. II 1439.

била да га у Котору храни и да му на крају службе „за његов рад“ плати пет перпера которских или дубровачких.³⁴

Которанин Људевит Драго је са Милатом Радичевићем из Дубровника, дрводељцем стално настањеним у Котору, 30. јула 1440. године уговорио да му овај у граду св. Трипуна сагради једну баркузију за одређени простор неке апулијске мере, носивости 32 плауистра апулијска, рачунајући плауистар по 7 перпера и 6 гроша. Которанин је био обавезан да му плати уговорену цену кад брод буде готов.³⁵

У град св. Трипуна су из Дубровника долазили и многи мајстори за обраду крзна. Ђурађ, крзнар из Дубровника, стално настањен у Котору, се 1. септембра 1437. године задужио код Алегрета Петровог из Паштровића на износ од 10 перперта и 5 гроша. Радило се о куповини 150 јагњећих кожа на кредит.³⁶

И Терциус Мирославић из Дубровника, исто крзнар у Котору, 21. октобра заједно са пословним ортаком и гарантом његовог дуга Примом Грегоровићем исто из Дубровника, обавезао се да ће послати Которанину Луки Паутиновом сав износ дуга. Радило се о кредиту од 40 перпера, колико му је Лука раније био позајмио.³⁷

У Котору је 16. новембра 1440. године склопљен брак између Николете, ћерке раније поменутог Тошоја, мачара из Дубровника, стално настањеног у Котору, и Алексија, златара такође Дубровчанина. Младожења је од Тошоја, на име мираза у новцу, роби и стварима, требало да прими 150 перпера, „све према одредбама которског Статута“.³⁸

Никола Радашинов Јончић био је Дубровчанин стално настањен у Котору. Његово презиме, мислимо, долазило је од Јуније (Јунко, Јанко, Ђонко). Отуда Јончић и Ђончић (мајстор Јунковић). Износећи архивске податке о Николином брату Матку, знаменитом сликару Котора у Дубровнику, професор Јорџо Тадић га наводи под именом Јунчић. Иначе, подаци Которског и Дубровачког архива откривају Николу Јанчића, которског ђакона, касније свештеника, ректора которске школе, као учена човека и знаменитог у свом крају.³⁹

Магистар Матко, сликар, брат ђакона Николе, бившег ректора которске школе, обавезао се, 11. маја 1442. године пред которским судом, да ће плати-

³⁴ ИАК, СН, VI, 857 од 13. XII 1439.

³⁵ ИАК, СН, VI, 105 од 3. VII 1440; Д. Маликовић, Дубровчани у Котору, 41.

³⁶ ИАК, СН, VII, 13 од 1. IX 1440.

³⁷ ИАК, СН, VI, 251 од 31. X 1437.

³⁸ ИАК, СН, VII, 47 од 16. XI 1440.

³⁹ Ј. Тадић, Грађа за сликарску школу у Дубровнику XIII–XVI в., I–II, САНУ, 1952; Р. Ковијанић – И. Слијепчевић, Културни живот старог Котора, књ. I, Цетиње 1957, 41–2.

ти Марину Бући, протовестијару, 19 гроша которских, као остатак од 20 перпера и 6 гроша дуга за кућу изнајмљену бискупији. Два дана касније, Никола Ђакон опуномоћио је својег брата, магистра Матка сликара, да наплати неке дугове. Са стране документа је било написано: „да је Никола ректор школе“.⁴⁰

Не може се утврдити којих година је Никола Јанчић био ректор которске школе, пре Николе Пасквалија или после његовог првог наставниковања (1440). Не може се утврдити ни колико је времена живео у Котору. Његов брат помиње се и доцније више пута као становник Котора. Године 1444. примио је 15 перпера, половину уговореног износа, за једну позлаћену икону коју је имао да изради за олтар цркве св. Трипуна. Новембра 1445. године магистар Матко обавезао се да наслика две иконе за цркву св. Јакова и Павла у Котору, од оставштине Базилија Мариновог Бизанти, главног заповедника которске ратне галије, и да буде као она Петра Остојице у цркви св. Луке. Јануара 1446. године магистар Матко покојног Радашина Јанчића из Дубровника, которски становник, издао је Николи Трифуновом Болици позајмицу на 28 дуката за одећу. Према документима из Дубровачког архива која је објавио Јорјо Тадић, види се да сликар Матко живи у Дубровнику од 1454. године. Изгледа да се његов брат Никола вратио у Дубровник пре те године. Јуна 1454. године Матко Радашинов Јанчић уговорио је да наслика велику слику за главни олтар цркве св. Доменика. Није стигао да доврши свој рад, умро је новембра исте године. Зато је у уговору додато децембра 1454. године да обавезу пренеси на себе дон Никола Јанчић и сликар Вукац Рајковић. Тадић је објавио и тестамент сликара Матка. Извршилац опоруке били су његов брат Никола и рођак Петар. Годину дана касније, познати дубровачки сликар Ловро Добрићевић, Которанин, добио је од дон Николе Јанчића девет дуката, које је његов брат Матко добио са задатком да наслика једну икону за манастир св. Ђорђа код Пераста.⁴¹

Никола Јанчић умро је у Дубровнику од куге између 1465–68. године. Сачуван је његов тестамент, писан иначе јула месеца 1465. године. Нађен је у Дубровачкој општини, где су га предали нотар Франческо де Пиванибус и свештеник Стефан Станисалић. Отворен је тек 8 октобра 1473. године. Објављен је, како је већ речено, од стране Јорја Тадића у његовом делу „Грађа за сликарску школу...“.⁴²

⁴⁰ ИАК, СН, VII, 427 и 552 од 11. V 1442; Р. Ковијанић – И. Стјепчевић, *Културни живот*, 41–2.

⁴¹ ИАК, СН, IX, 521–601 од јануара 1446; Р. Ковијанић – И. Стјепчевић, *Културни живот*, књ. I, 41–2.

⁴² Р. Ковијанић – И. Стјепчевић, *Културни живот*, књ. I, 41–2.

Влахо Дубровчанин био је наставник которске школе пре 1452. године. Не може се утврдити да ли је био и ректор те школе, или само њен наставник за време док је њен ректор био поменути Никола Пашквалов или Никола Јанчић. Октобра 1452. године помиње се као бивши наставник которске школе. Тада је опуномоћио свог брата да наплати неке дугове.⁴³

После низа домаћих наставника, которска школа је на том месту добила Италијана Анђела Ескуло. Он је по занимању био свештеник. Као наставник поменуте школе у Котору помиње се јуна 1443. године, јер му је ускоро истицао уговорени рок службе.⁴⁴

Георгије Арбанас (*Albanensis*) изабран је 1446. године за дубровачког лекара, физика – хирурга (*prophisico et cirurgico*), како констатује Јиричек. Код Јиричека и Тадића налазимо о њему доста података. Отуда знамо да се презивао Спан, да је био дубровачки лекар пуних десет година и да је умро у Котору. Магистар Георгије Спан (*Georgius Spanus*) примљен је у државну службу у Дубровнику априла 1444. године с годишњом платом од 500 перпера. Уговором је био обавезан да лечи у граду и целој Републици, као хирург и као интерниста. Године 1445. ишао је у Херцеговину на позив херцега Стјепана Вукчића да му лечи свастику, жену војводе Петра Вожаљића, где је остао три месеца. Септембра 1446. године опет је био послат херцегу Стјепану. Изгледа да је 1449. године ишао у Црну Гору да лечи војводу Гојшина Црнојевића. Августа исте године лечио је у Котору млетачког провидура, који је „молио дубровачку владу да му пошаљу лекара“. На молбу херцега Стјепана, послат је фебруара 1450. године да лечи Иваниша Павловића, где је остао два-три месеца, а октобра да лечи једног херцеговог сина. Маја 1451. лечио је херцегову мајку, Катарину, а априла 1453. године херцеговог сина Владислава. Тада је његова плата износила 600 перпера. Децембра 1453. године, Велико веће је донело одлуку да му се плата смањи и он је изгледа напустио Дубровник.⁴⁵

Георгије се оженио Дубровчанком Тасожином, ћерком Радослава Утјешиновића. Веро се 31. децембра 1446. (тј. првих дана 1447). У пролеће 1447. године трговао је у Падови. Крајем маја 1458. године умро је у Котору, „ваљда у служби которске општине“, како кажу историчари Јеремић и Тадић. Тада су одређени старатељи његовом деди, који су 1467. године били „овлашћени да потраже 70 перпера за одећу његове деце, два сина и две ћерке“. Новембра 1471. помиње се веридба његове ћерке Маргарете, а априла 1485. године његовог сина Пасквала.⁴⁶

⁴³ ИАК, СН, СXLIX, 945 од октобра 1452.

⁴⁴ ИАК, СН, IX, 203 од јуна 1443; Р. Ковијанић – И. Стјепчевић, *Културни живот*, књ. I, 43.

⁴⁵ Р. Ковијанић – И. Стјепчевић, *Културни живот*, књ. II, 24–5.

Которски лекари од 1420. године до средине тог века имали су плату до 100 дуката годишње (300 перпера). Толико им је давала и млетачка влада. Какве су имали повластице, не знамо. У другој половини столећа, изгледа да су њихове плате биле веће.⁴⁷

Дубровачки лекари у XV веку имали су знатно већу плату, која је износила и до 1200, а хирурзима и до 900 перпера. Поред тога, имали су станарину и до 30 перпера годишње. Тако је физик Хектор из Вероне имао у Котору 300, а у Дубровнику 1000 перпера годишњу плату. Дубровачки градски физици Бартол Скорделутис и Кристифор из Падове имали су по 1200 перпера (по 400 дуката), а Јакобо из Падове и Тадео из Фиренце по 1000, Томазо Папиа из Анконе 500, Јакобо из Фераре (који је био ректор школе) 320, а Емануело Марула Грк 700 перпера. Од хирурга највећу плату је имао Ђовани из Реканатија (код Анконе), 300 перпера, Ђовани из Фелтре 613, његов син Петар 350, Ђовани из Напуља 600, др Петар из Вероне 600, а Херон из Шпаније 500 перпера. „Осамдесетих година XV века, кажу Јеремић и Тадић, Дубровчани су почели даљ смањују плату државних чиновника и лекара“.⁴⁸

У Котору су током XV века радили и многи зидари пореклом из Дубровника. Никола пок. Марка Бесантис и Влахуша Матковић те Петко Прибигнић из Дубровника, иначе зидари (*murarius*), уговорили су 14. августа 1458. године изградњу једног *fornase*. Овај посао требало је да се оконча до 19 августа исте године, а за уговорени посао мајстори из Дубровника је требало да добију 80 которских перпера.⁴⁹

Уговор сличног садржаја склопили су 9. новембра 1458. године Которанин Данијел Друшко и Петар Прибинић, зидар из Дубровника, стално настањен у Котору. Они су тога дана склопили уговор о изградњи куће у граду св. Трипуна. Тим уговором зидар Петко из Дубровника се обавезао да изгради кућу од камена (*de migo*) за Данијелов рачун. Кућа је требало да буде дужине 24 брахија. Са своје стране, Которанин Данијел је имао да плати све трошкове градње, као и сав материјал. Требао је да обезбеди и три радника, а уговорена кућа је имала да буде завршена до Петровдана (односно до месеца јуна 1459). У случају да до тог времена мајстор Петко не заврши уговорену кућу био је обавезан да плати по которском Статуту предвиђену казну. Иначе, градња куће требало је да кошта 70 которских перпера, а првих 25

⁴⁶ Из породице лекара Георгија, је и Георгије Спан, који се, како наводе Јеремић и Тадић, као дете доселио у Дубровник (односно његов отац с породицом), који је као дубровачки стипендиста учио медицину у Паризу 1469. године. Написао је расправу: „Како се имају лечити они који се рађају у земљи дубровачкој“, која је пропала у великом земљотресу. (Исто).

⁴⁷ Исто, 32.

⁴⁸ Исто.

⁴⁹ Уговор је склопљен пред судијом Трифком Марпано и Илијом Драго, као аудитором. (ИАК, СН, XI, 237 од 14. VIII 1458).

перпера Данијел је био дужан да плати пре почетка радова. Остатак је требао бити исплаћен у житу, вину и осталој храни или сировинама.⁵⁰ Мајстор Петко Прибинић из Дубровника се одмах 9. новембра дао на посао, и уз помоћ свог рођака Јакше, почео је да набавља материјал за изградњу уговорене куће Данијела Друшка из Котора.⁵¹

Зидар Петар Прибинић из Дубровника, стално настањен у Котору, је 1. фебруара 1459. године уговорио изградњу заједничког зида између Которанина Трипка Пашковог и оружара (balistara) Николе. Изградња граничног зида требало је да кошта 8 дуката и 4 перпера по квадратном метру, а тај износ уговарачи нису били дужни да плате, ако планирани зид не би био изграђен за уговорено време.⁵²

Стручније људе Которани су неретко добијали из италијанских центара. Из Венеције им је средином XV века стигао општински благајник Јакоб Гонела, који се у Котору истицао по значајним пословима, па и са пословним људима из суседног Дубровника. Исти Гонела се 10. новембра 1458. године сагласио да је дужан Михаилу Палташићу из Котора износ од 100 дуката, на основу једне менице састављене у Венецији, од стране земљака му Бернарда Бамбо. Очигледно је износ од 40 дуката дуга Јакобо вратио на време, а за осталих 60 дуката гарантовао је стварима које су се налазиле у кући благајника Јакоба.⁵³

Истога дана (10. новембра), Радич Баткоцић из Кртоле, на острву Луштици, сагласио се да је дужан Јакобу Гонели из Венеције, стално настањеном у Котору, износ од 55 перпера которских. У ствари, Радич је назначени износ био дужан Гонелијевој ташти, за куповину једне краве (vacha) и две козе (capris), њему продате.⁵⁴

Пословање Млечанина Јакоба Гонеле у Котору се очигледно умножило, а број дужника се повећао, па је овај благајник которске општине 10. новембра 1458. године ангажовао за заступнике свог земљака Франа Ђентилеа, стално настањеног у Котору и Которанина Николун Угљешића, са задатком да испитају и наплате његова дотадашња пословања у Котору.⁵⁵

У Котор су из Дубровника неретко стизали и поморски стручњаци. Ратко Радинчић из Дубровника, стално настањен у Котору, иначе капетан

⁵⁰ Уговор је склопљен пред которским судијом Лудовиком Драго и аудитором Добром Бизанти.(ИАК, СН, XI, 197 од 9. XI 1458).

⁵¹ ИАК; СН, XI, 197 од 9. XI 1458.

⁵² Уговор је склопљен пред которским судијом Трипком Маргоцијевим и Драгом Бизанти, као аудитором. (ИАК, СН, XI, 373 од 21. II 1459).

⁵³ Уговор је скљопљен пред которским судијом Трипком Маргоцијевим и Добром Бизантис, као аудитором.(ИАК, СН, XI, 198 од 10. XI 1458).

⁵⁴ ИАК, СН, XI, 200 од 10. XI 1458.

⁵⁵ ИАК, СН, XI, 200 од 10. XI 1458.

брода, обавезао се 16. јула 1470. године пред которским судом, односно пред тамошњим судијом Ђорђем Бизантис (зетом Ивана Црнојевића), да ће Николи Миховом Бући, у име Марина Лауренцијевог Самуела из Бара, који се налазио у Фиренци са Христом Јованом, платити 3 дуката, које је позајмио од поменутог Јована. Иначе, суд је у Котору још 9. октобра 1469. године пресудио да свештеник Никола Гомин и Трипо Павлов Ступова, исплате од Јованове оставштине Николети жени Ратка Дубровчанина, поморца, а сестри Јовановој, легат који јој је оставио брат Јован, својим писмом од 11. марта 1468. године. И капетан Ратко Радончић из Дубровника, обавезао се пред которским судом, 23. јула 1470. године да ће платити Добрушку Болици 5 дуката, као јемцу Марина Буће.⁵⁶

Б) КОТОРАНИ НА СЛУЖБИ У ДУБРОВНИКУ

У Дубровнику су из Котора током XIV и XV века најчешће, како је већ истакнуто, ангажовани фамули и мање стручни људи, али је било и оних чији су знање и стручност далеко превазилазили тај ниво. Тако су у назначено време у суседни Дубровник ишли и златари, лекари, столари, каменоресци, мајстори за бојење тканина, али и други.

Тако је мајстор бродоградње (*arsenatuo pilantarius*) Fele de Aldiglero (отишао из Дубровника 1347, а на његово место дошао је Guellmino из Месине и син му) 1316. године ангажовао слугу Матију, сина Трифа de Ćicol из Котора на време од 4 године. Чини се да су се на овај начин хтели Которани научити бродоградњи, јер до тада нису били узимани ни учени у тој области, из поморско-политичких разлога.⁵⁷

Штавише, Chemens de Gargulio, квалификован у Дубровнику „као непознавалац закона и homo simplex“ именован је 1337. године у спору Марина и Сергија браће пок. Домање Зуналице из Котора са Которском општином, као судија делегат (*iudex delegatus*) од стране папе Бенедикта XII и по спору црквено-правне природе.⁵⁸

Треће недеље децембра 1373. године власник баркузије из Шибеника Драгота, син пок. Станкема из истог града поднео је тужбу против Луке фамула Георгија Георги из Задра, иначе кнеза у Котору. Ово зато јер је Георги узео у најам брод у Задру да му превезе у Котор 1 коња, 11 картела вина и неку другу робу, уговорио је да чека овог Георгија у Дубровнику 4 дана, а овај

⁵⁶ ИАК, СН, XIII, 7,8,9, 17, 707, 764; Р. Ковијанић, Једрењаци которске луке, 1461–1470, Годишњак ПМК XV (1967),37; Д. Маликовић, Дубровчани у Котору, 57–8.

⁵⁷ ХАД, Div. Not., 63 од 1316. (преписка М. Петерковића).

⁵⁸ У Котору постојао је и пре 1337. године закон да Которанин не сме бити бискуп. Овај закон донесен је много касније, у првој половини XIV века Halio de Saraka именован је за надбискупа Benedikta XII, 14. фебруара 1381.(ХАД, Acta Marie Maioris, XIV, 3–4 од 1337).

га је чекао 15 дана и био је приморан да иде у Котор мимо уговора са Георгијем или да натовари ствари, јер није могао више да чека и да нагомилава трошак. Лука је одговорио да брод неће искрцати нити ићи у Котор јер су Боку били запосели Балшићи, па се бојао да му не заплене брод. Драгота је тужио Луку и тражио да се брод зароби, а од добара Георгијевих је захтевао 3 гроша на име насталих трошкова.⁵⁹

А 21. јуна 1380. године Мароје Милатовић из Котора именован је за писара (*scribanus*) на лађи (баркузији) Дубровчанина Живка Менчетића.⁶⁰

Највише послуге у Дубровник, како је познато, стизало је из приморских градова у Зети и Котора, Бара, Будве и Улциња. Са свим овим градовима, посебно са Котором и Баром, Дубровник је био у сталним пословима и другим контактима, па зато не изненађује податак да је отуда приличан број младих људи долазио на службу у тај град. Међу њима било је више мушкараца него жена, које су, како се у уговорима често истиче, радили све што знају и умеју. Из Котора је од 1326. до 1443. године дошло 8 жена и 34 мушкарца и обавезали се да служе од шест месеци до десет година, уз награду од два до 30 перпера годишње, шесторо их је радило без икакве новчане накнаде, а само је једној девојци њен послодавац Иван Тудишић, како је требала да служи шест година, обећао да ће је узети уз мираз од 20 перпера. И Стана из Грбља крај Котора је после осмогодишње службе требала да добије уочи-чајени мираз, али се износ не наводи.⁶¹

Дана 20. маја 1360. године Радено, златар из Котора, у дубровачком Малом већу је изјавио да је први стан, који се налазио близу дубровачке канцеларије, платио за наредних 5 година по 10 перпера за једну годину.⁶²

Велико интересовање которских мајстора за рад у Дубровнику може се објаснити привредним опадањем Котора, које је започело после распада Душановог царства, а убрзано доласком Котора под млетачку власт 1420. године. Водећи рачуна пре свега о својим интересима и намећући многа ограничења, Млечани су нанели велике штете которској привреди, пре свега трговини и занатству. Зато су бројне занатлије напустиле град у потрази за бољом зарадом.⁶³

⁵⁹ ХАД, Div. Not., 99-а од 23. XII 1373.

⁶⁰ ХАД, Reformationes, XXIV, 116 од 21. VI 1380.

⁶¹ ХАД, Div. Not., VI, 142; VII, 54, 150, 166; IX, 27; XIII, 54; Div. Canc., XX, 41, 45, 68, 117, 126, 152, 174, 176; XXI, 68, 116, 125, 166; XXII, 13, 21, 24, 33, 102; XXIII, 13; XXIV, 30, 33, 122, 193; Д. Динић-Кнежевић, Миграције становништва из југословенских земаља у Дубровник током средњег века, Нови Сад 1995, 50.

⁶² Mon. Rag., т. III, 76.

⁶³ М. Божић, Котор после прихватања млетачке власти, Немирно приморје петнаестог века, Београд 1979, 3–14; Д. Динић-Кнежевић, Миграције становништва, 86.

Колике је могућности за успех пословних људи пружао Дубровник, најбоље су осетили становници приморских градова у Зети, који су са овим градом одржавали многоструке везе и ту се због послова привремено или стално настањивали. То посебно важи, како смо већ истакли, за Которане који су се у великом броју пресељавали у Дубровник и својим иметком и делатношћу доприносили привредном и културном просперитету тога града. Међу тим настањеним је било како занатског подмлатка тако и самих занатлија. Како је Котор представљао значајан центар занатске производње, млади су, како из самог града тако и из околних места, често изучавали занате у Дубровнику настојећи да ту и остану. У периоду од 1349. до 1453. године забележена су 34 уговора о изучавању разних заната. Највеће интересовање је било за обућарски занат који је изучавало 11 которских младића у Дубровнику, затим за сукнарски, сликарски, столарски, кројачки, кожарски, маچارски, бачварски, берберски, клесарски и друге.⁶⁴

Најповољнији услови су као обично били у сукнарству, јер се ту од самог почетка, нарочито ако су биле у питању пунолетне особе, обрачунавала зарада која се повећавала са стицањем радног искуства. Иначе, изучавање сукнарског заната је, као што је познато, трајало од две до пет година, а других од пет до десет година. Изузетак представља уговор којим се 7. јула 1349. године Братослав, син обућара Милтена из Котора обавезао, да само две године изучава обућарски занат код Радогоста, обућара из Котора, стално настањеног у Дубровнику, који је поред остале хране и одела на крају требало да му по дубровачком обичају да „*omni capita framentorum necesariorum in dicta arte chalegarie*“.⁶⁵ Међу младим Которанима који су радили код сукнара у Дубровнику било је и оних који су били стекли статус пуноправних становника града, а ангажовање у производњи сукна им је помогло да обезбеде егзистенцију и ту остану. Тако се Которанин Растко Милетић обавезао 10. октобра 1417. као „*habitor Ragusii*“ Петру Пантели на верност од 6 година и 6 месеци, а Јован из Котора је 7. марта 1424. године обећао бојацији Николи Франческовом из Риминија „*ad presens habitator Ragusii*“ да ће га служити две године.⁶⁶

И већи број занатлија из Котора је, како је раније истакнуто, током XIV и XV века потраживао и налазио посао у суседном Дубровнику. Неки од њих су се ту стално и настанили, и временом постали грађани Дубровника; други су само привремено боравили у њему, док не обаве одређени посао, а затим

⁶⁴ ХАД, Div. Not., VII, 107, 180; IX, 5, 17, 32, 40, 48, 105, 140, 150, 161, 170, 184, 185, 205, 214, 215, 217; X, 200; XXXIV, 102; XXXVI, 192; XXXVIII, 25; Div. Canc., XVI, 101, 136; Д. Динић-Кнежевић, Миграције становништва, 81.

⁶⁵ ХАД, Div. Canc., XVI, 101 од 7. VII 1349.

⁶⁶ ХАД, Div. Canc., XLI, 171; XLII, 242, 249 од 10. X 1417 и 7. III 1424.

су се враћали у свој град или одлазили на другу страну. Било је и оних Которана које је дубровачка општина узимала у своју службу на одређено време, па ако би била задовољна њиховим радом поново их је ангажовала. И међу занатлијама предњачили су обућари, за које је, изгледа, било највише посла у граду. Неки од њих су се обавезивали да одређено време раде код обућара у Дубровнику уз годишњу плату од 13 до 20 перпера и обавезан смештај, исхрану и одевање. Тако се Богоје, обућар из Котора обавезао 22. октобра 1341. да ради код Степоја обућара уз награду од 13 перпера, храну и обућу, а Обрад из Котора 11. децембра 1351. године код Кракче обућара за 20 перпера, храну, обућу и одело.⁶⁷

Сви ови подаци указују на то да се радило о младим Которанима који још нису били засновали породице, а можда и о доскорашњим ученицима који још нису били у могућности да отворе сопствену радионицу.⁶⁸ За оне које је дубровачка општина ангажовала у своју службу, за сваки одлазак из града, као и за повратак била је потребна дозвола Владе. Тако је Веће умољених 27. августа 1378. године дозволило да „magistro machinorum de Cataro“ и „magistro caligarium de Cataro“, који су недавно отишли у Котор, иначе становници Дубровника, дођу у Дубровник. Тај позив је без сумње био у вези са опасношћу која је Дубровнику запретила од Венеције у време млетачко-ђеновљанског рата око Тенедоса.⁶⁹

Било је свакако и самовољног напуштања града, као што је то, не знамо из којих разлога, учинио Милгост, обућар из Котора, па је његов шегрт Иванче Богојевић јула 1366. године тражио од кнеза и судија да га ослободе обавезе према Милгосту да не би умро од глади, јер због те обавезе нико није хтео да га узме у службу.⁷⁰

1325	/	1375	1	1398	/	1424	1
1326	/	1376	3	1401	/	1425	/
1327	1	1377	/	1402	/	1429	1
1329	/	1379	2	1403	/	1430	/
1349	1	1386	/	1404	/	1431	/
1352	/	1387	/	1405	/	1432	/
1355	1	1388	/	1406	/	1442	1
1358	1	1392	/	1407	/	1443	/

⁶⁷ ХАД, Div. Canc., XIV, 45; XVII, 12 од 22. X 1341; Д. Динић-Кнежевић, Миграције становништва, 81.

⁶⁸ ХАД, Div. Canc., XVI, 101; XXXVIII, 14.

⁶⁹ Mon. Rag., IV, 101 од 27. VIII 1378.

⁷⁰ ХАД, Div. Canc., XX, 142; Д. Динић-Кнежевић, Миграције становништва, 81.

1370	3	1394	/	1408	/	1448	/
1371	2	1395	/	1410	1	1449	2
1373	/	1396	/	1415	/	1452	/
1374	2	1397	/	1417	1	1472	/

Табела 1: Број младића из зетских приморских градова који су дошли у Дубровник да уче занат⁷¹

Међу Которанима у Дубровнику током XIV и XV века је био и већи број златара. Они без средстава и радионице обавезивали су се да раде код официјелних дубровачких златара и пристајали да с њима иду и изван града у Србију и другде уз обавезну надницу, одевање и зараду од 10 до 12 перпера током XIV, а до 70 перпера годишње почетком XV века. Тако се Јаке златар, син Петра из Котора, обавезао 9. марта 1348. Марину, златару да годину дана ради за 10 перпера, храну и одело, а Ђоко Богдановић 26. септембра 1372. Прибиу Чубању, златару за 12 перпера, храну и одело, док се Михаило, златар из Котора 15. маја 1428. године обавезао златару Бенедикту Петровићу за 70 перпера и храну, али је ако треба морао ићи и изван Дубровника.⁷²

Неки златари пореклом из Котора су успевали да у Дубровнику отворе и своје радионице, добрим делом средствима до којих су долазили продајући или дајући у закуп имовину коју су имали у Котору. Међу њима су били златари Руско, син Стефана из Котора, Марин Димитровић, Матко Влатковић, Ђурађ Радишић, Милко и Јован Радосављевић и други.⁷³ А неки которски златари су се у Дубровнику женили и долазили до неопходног капитала за даљи рад.⁷⁴

Међу Которанима у Дубровнику био је и већи број столара и бачвара. Седамдесетих година XIV века у Дубровнику је радио Ловро, обућар, који је узимао на зајам и веће суме новца. Он се 17. септембра 1368. године обавезао да за 15 дана исплати Матку Вита Ђурђевићу 152 перпера.⁷⁵ Од двадесетих до педесетих година XV века се више пута помињу браћа Ратко и Петко Мелић „*bolorii de Catharo, habitatores Ragusii*“.⁷⁶ Јуна 1389. године Дубровачка општина узела је у службу на годину дана столара (*marangonus*) Петра Болицу из Котора обезбедивши му кућу за становање, дућан и награду од 30 пер-

⁷¹ Д. Динић-Кнежевић, *Миграције становништва*, 92–3.

⁷² ХАД, Div. Canc., XV, 97; XXII, 142; XLIV, 251; С. Fisković, *Dubrovački zlatari*, 169.

⁷³ ХАД, Div. Canc., IX, 76; XXXIII, 35; XXXVIII, 37, 249; XXXIX, 279; Div. Not., XXI, 39; XXIV, 184; Д. Динић-Кнежевић, *Миграције становништва*, 83.

⁷⁴ Д. Динић-Кнежевић, *Миграције становништва*, 83.

⁷⁵ ХАД, Deb. Not., VII, 157 од 18. IX 1368.

⁷⁶ ХАД, Div. Canc., XLII, 71; 135; Deb. Not., XXXII, 191.

пера годишње, с тим да се у току месеца септембра пресели у Дубровник. Октобра следеће године ангажовала га је још на годину дана, вероватно задовољна његовим дотадашњим радом. У то време у Дубровнику је радио и столар Урзео из Котора, али у својству самосталног занатлије.⁷⁷

И веће број сликара из Котора је током средњег века радио у Дубровнику. Неки од њих су ту остајали и по више година, а затим се враћали у свој град, док су се други ту настањивали и заснивали читаве сликарске породице. Међу првима се помиње Георгије Грк, који је из Котора дошао у Дубровник 1377. године, ту отворио радионицу и узео за свог шегрта Которанина Теодора Савина. У Котор се вратио око 1386. године и ту је завршио живот. Крајем XV века у Дубровнику је радио и сликар Бартоломеј.⁷⁸ Много значајнији су, међутим, били браћа Ђурађ и Павле Васиљковић, а нарочито Ловро Добрићевић, иначе, један од најзначајнијих сликара дубровачке школе. Добрићевић је сликарски занат изучио у Венецији. Одатле се вратио у Котор, где је отворио сликарску радионицу, али је због послова повремено долазио у Дубровник, где се 1459. године и преселио. Ту је исто отворио радионицу, у којој је радио и сликар Ђурађ Васиљевић, који је, изгледа, с њим заједно дошао из Котора и ту остао до 70-их година, а затим се вратио у Котор. И Ђурићев брат Павле је сликарски занат учио код Добрићевића, а у Дубровник је прешао 1474. и ту радио све до 1488. године и то у Добрићевићом стилу, па се зато сматра за његовог следбеника. Своје сликарско искуство Добрићевић је пренео на своје синове Вица и Марина, који су наставили очевим стопама и стекли угледно место међу дубровачким мајсторима с краја XV и почетком XVI века. Ловро је иначе посредно или непосредно створио у Дубровнику читав један круг сликара следбеника његових уметничких схватања. А његово сликарство је, као што је познато, по уметничким квалитетима и по утицају било једно од најбољих и најзначајнијих, не само у Дубровнику и Котору него и на целој територији Приморја у другој половини XV века.⁷⁹

Своју делатност је за Дубровник везивао и већи број каменорезаца. За неке од њих се изричито наводи да су становници Дубровника, док се за друге то не може тврдити. Они су се обично удруживали и обавезивали појединцима, али и прокураторима Св. Влаха, да им у одређеном времену допреме уговорену количину и врсту камена за градњу. Било је ту, али у мањем броју, и Которана ковача, кројача, мачара, кожара, па чак и ковача новца као

⁷⁷ ХАД, Ref., XXXI, 168, 198; Div. Canc., XXXII, 216,217; Д. Динић-Кнежевић, Миграције становништва, 83.

⁷⁸ Ј. Тадић, Грађа за сликарску школу у Дубровнику XIII–XV века, књ. I, Београд 1952, 22, 25; В. Ђурић, Дубровачка сликарска школа, Београд 1964, 13.

⁷⁹ ХАД, Div. Canc., XXXII, 157; XLI, 9; XLII, 162; Ј. Тадић, Грађа за сликарску школу, књ. I, 69, 163, 205, 346; В. Ђурић, Дубровачка сликарска школа, 69–88.

државних радника. Тако се у времену од 1354. до 1405. године у Дубровнику помињу мајстори ових заната Степак *petrarius* из Котора, Јурак Станковић, Проленус Тудроић, Никола Багдојевић, Никша Милоковић, Радиша Радошевић и Никола син Богојев.⁸⁰ А 3. априла 1389. године дубровачко Велико веће је одлучило да се Рушку из Котора „*laborante ad nostrum sechum*“ да једна кућа за коју је требало плаћати кирију од 20 перпера годишње, у којој ће становати он са својом породицом.⁸¹

Мануфактурна производња сукна привукла је у Дубровник, као што је познато, многе стране мајсторе, али исто тако и обичне раднике из јужнословенских крајева који су под странцима изучавали сукнарски занат и наставили њихову делатност кад су се ови повукли. Из Котора је међу првима дошао и укључио се у производњу сукна Трипо Андријин. Већ 8. августа 1420. године ступио је у службу на годину дана код Георгија Гуци, Грубора Бонисења и Влаха Томазијевог, који су непосредно пре тога узели у закуп једну од највећих бојациница у граду Дубровнику. Плата му је за то време износила 100 перпера а требало је да му се изплаћује у месечним ратама, што указује на то да се радило о стручњаку, а не о обичном физичком раднику. У тој бојациници је радио све до 1423. године кад је закупљује Фирентинац Антоније Лоренцов. Тридесетих година XV века, радио је као „*ponderator gabelle Ragussi*“, али је капитал којим је располагао улазио у производњу сукна и тиме га увећавао.⁸²

Убрзо је за њим у Дубровник стигао и Которанин Ивко Добриловић. Маја 1423. године обавезао се Јакову Котруљевићу и његовим компанијима Андрији Волкашићу и Николи Матије из Пераста да две године ради код њих у њиховој бојациници у Риједи Дубровачкој на бојењу и испирању сукна и на другим пословима „*more boni... et fidelis famuli*“, уз награду од 85 перпера годишње. Пошто је ту стекао неопходно искуство, отворио је сопствену радионицу за производњу сукна, која се налазила у граду у кући у којој је станао. Производњу му је добрим делом финансирао поменути Которанин Трипо Андријин, који је с њим закључивао друштво на време од четири до шест месеци и улагао новац у вуну, а он је послове реализовао заједно с Влахом Трипе, који је сам улагао веће суме новца. У овај посао Трипе је укупно уложио 75 дуката и 87 перпера, Влахо 71 дукат, 128 перпер, 8 гроша и 15 фолара, а Ивко 40 перпера, своју радионицу и рад.⁸³

⁸⁰ ХАД, Div. Canc., XXIII, 7; XVIII, 30; XXXIV, 98; XXXV, 231; Div. Not., VIII, 98; Д. Динић-Кнежевић, Миграције становништва, 83.

⁸¹ ХАД, Div. Canc., XVI, 95, 100; XVI, 1; XXXIX, 80; Div. Not., XIV, 69; Д. Динић-Кнежевић, Тканине у трговини средњовековног Дубровника, 195.

⁸² ХАД, Div. Not., XIII, 113; XV, 265, 324; Д. Динић-Кнежевић, Тканине, 195–96.

⁸³ ХАД, Div. Canc., XLII, 113; Div. Not., XV, 265, 324; Д. Динић-Кнежевић, Тканине, 115.

Велико веће је 13. августа 1417. године дозволило да дрводељац Петар из Котора дође у Дубровник и да ту остане 6 месеци да би израђивао преслице за предење вуне (*mollinello pro filaticibus artis lane*) и друге ствари потребне његовим грађанима.⁸⁴ Тридесетих година XV века је ту боравио Добре Велеслијевић „*calafatus de Cataro*“ и обавезао се Дубровчанима да им за одређено време направи барке и бродове.⁸⁵

Мирко Новаков или Новаковић, сабљар, син сабљара Новака, први пут се спомиње у документима 1419. године у Котору где је наследио нову радионицу. Године 1443. преселио се у Дубровник, а 1458. спомиње се као преминоу. Према архивским документима био је један од најактивнијих ковача мачара у Котору, а мачеве је наручивао код ковача који су их ковали грубо, а он их је довршавао и израђивао разне украсе. Тако је 1436. године наручио код которског ковача Вукослава Богдановог да му искује шест стотина мачева. Своје мачеве продавао је у суседним земљама, посебно у Зети и Италији.⁸⁶

Три године касније Иван Копо, трговачки помоћник (повереник) Лауренција Виктори, иначе кредитор Андрије Милатовог, ковача, износом од 2 дуката и два перпера, на основу јавне исправе сачињене 1438. године на суму од 5 дуката и 18 гроша пренесе тај дуг на горе поменутог месара Марка Новаковог из Котора, стално настањеног у Дубровнику.⁸⁷

Маруша кћи покојног Никше Баса и жена Прибоја ковача (*fabri*), одредила је 23. новембра 1431. године свога мужа, за свог заступника (прокуратора) у Дубровнику са задатком да наплати од Петка Илића из Котора, бачвара, који је био настањен у Дубровнику, дуг од 11 перпера за 4 пара наушница, које му је била продала. За наплату новца овог дуга заступник је био овлашћен да иступи и пред владу града Дубровника (*coram magnifico regiminem Ragusio*).⁸⁸

На бојењу и испирању сукна су 40-их година XV века радили и Которани Иванко Живковић и Гергије Бојковић, вероватно и други. Најширу делатност у тој области, међутим, развио је бојација Иванко Ђурковић. И он је почео заједно са Трипком Андријиним, коме је као становник Дубровника 11. априла 1428. године обезбедио мираз своје мајке у износу од 200 перпера.⁸⁹ И ако је живео у Дубровнику, чврсто је био везан и за Котор. Јануара 1439. го-

⁸⁴ ХАД, Cons. Mai., I, 78; Д. Динић-Кнежевић, Петар Пантела сукнар у Дубровнику, Нови Сад 1970, 28.

⁸⁵ ХАД, Div. Canc., XLV, 218; Div. Not., XVI, 68; Д. Динић-Кнежевић, Миграције становништва, 83.

⁸⁶ N. Božanić-Bezić, *Majstori oružari u Dalmaciji*, 59.

⁸⁷ ИАК, СН, VI, 778 од 15. IX 1439.

⁸⁸ ИАК, СН, V, 322 од 24. XI 1431.

⁸⁹ ХАД, Div. Canc., LIV, 208; XLIV, 239; Div. Not., XX, 42; Д. Динић-Кнежевић, Тканине, 152.

дине оженио се Декушом, ћерком маистра Марина Адамовог, златара из Котора, уз мираз од 400 перпера, које је без сумње уложио у своје послове.⁹⁰ Децембра 1441. године узео је од дубровачке архиепископије у закуп на 100 година врт на Пилама, за 30 перпера годишње и ту саградио бојациницу и друге објекта, а следеће године купио је од Которанина Стојка Богосалића 14 квадрањола земље и виноград за 100 перпера.⁹¹ и једну од својих кћери, Николету, удао је октобра 1452. године за Никшу, сина Марина Адамовог из Котора, уз мираз од 800 перпера, док је другу Јелушу, исте године удао за Животу Павловића уз мираз од 200 дуката.⁹²

Бојација Ивко Ђурђевић је у времену од тридесетих до шездесетих година XV века развио широку делатност, о чему сведочи велики број задужења код Дубровчана, Которана и својих трговаца из Италије и Шпаније. Код њега је велики број младића изучио занат. У пословима га је наследио син Ђурађ или Ђурко, који од 60-тих година иступа самостално, користећи пословне везе које је успоставио његов отац.⁹³ До нагле промене је, међутим, дошло 1463. године, кад су након турског продора у Босну, по одлуци Великог већа, порушени сви објекти изван градских зидина, јер се страховало да Турци не крену и на Дубровник. Том приликом порушена је и Ђуркова бојациница на Пилама. То је Ђурка довело у врло тешку ситуацију, па архиепископији на чијем терену је била саграђена ова бојациница није могао да плаћа закуп. Уз то је Никола Гучетић, кад је опасност од Турака прошла, на томе терену подигао бојациницу „et pluras alias fabricam“ и архиепископији исплаћивао уобичајени закуп, па је дубровачка влада 4 марта 1469. године ослободила Ђурка свих обавеза према архиепископији. Ђурко је успео да преброди ову кризу и да настави са истим послом, па се као бојација помиње и крајем XV века.⁹⁴

Осамдесетих година XV века у Дубровнику је радио и Михаило, хирург из Котора. Заправо, 12. јуна 1483. године обратио се дубровачкој влади с молбом да га прими у службу, изражавајући спремност да обавља све хи-

⁹⁰ Ивкова удовица се крајем 1460. године преудала за Манета Ричи из Риминија и донела му у мираз укупно 500 перпера. (Pacta matrimonialia, II, 122; Д. Динић-Кнежевић, Миграције становништва, 84–5.).

⁹¹ ХАД, Div. Not., LII, 121–22; Lib. Dot., VI, 19; Д. Динић-Кнежевић, Миграције становништва, 84–5.

⁹² Никша Марина Адамовог је био Николетин ујак и према томе у блиском степену сродства, па је чудно што је до овога брака и дошло. (ХАД, Pacta matrimonialia, I, 58, 70).

⁹³ ХАД, Deb. Not., XXXIV, 144; XXXV, 60, 71–2; Д. Димић-Кнежевић, Тканине; 200.

⁹⁴ Велико веће је 3. априла 1497. године дозволили Ђурку Ивковићу бојацији да за удају Петруњеле, ћерке свог покојног нећака Марка, прода своје поседе у новим земљама за суму од 200 дуката и тај новац искључиво употреби за њен мираз. (ХАД, Div. Not., LII, 121–22; Cons. Maius, XVI, 219).

рушке интервенције и лично негује болесне од куге, која је баш тада харала у граду. Велико веће га је 15. октобра примило на годину дана и одредило му плату од 250 перпера. Но, фебруара следеће године плата му је смањена на 200 перпера, што је било у складу са општим мерама штедње, због обавеза које је држава имала према Турцима. То је, међутим, било привремено решење, јер му је Веће умољених, када га је марта 1485. године ангажовало на осам месеци, поново утврдило годишњу плату од 250 перпера, додуше уз велико противљење (19-16). По истеку овог рока изгледа да је напустио Дубровник.⁹⁵

Долазак знатног броја стручног кадра из Дубровника у Котор током XIV и XV века, као и неквалификоване радне снаге (углавном фамула), или појединих занатлија ретке струке, требали су да буду од помоћи развоју привредних токова у оба јужнословенска центра. Да су то они били, потврђују сви токови развоја Дубровника и Котора, као и њиховог окружења у назначеном времену.

⁹⁵ ХАД, Cons. Maius, XIV, 6 retro; Cons. Rog., XXIV, 166, 227, 283; XXV, 16; Р. Јеремић – Ј. Тадић, Прилози, II, 42.

Dragi Maliković

THE EXCHANGE OF EXPERTS BETWEEN KOTOR
AND DUBROVNIK IN THE COURSE OF THE 14TH
AND 15TH CENTURY

Abstract

In the course of the 14th and 15th century there was a continuous exchange of skilled workforce between Dubrovnik and Kotor necessary for the normal functioning of the two cities. During the specified period, a number of workers, predominantly qualified ones, including doctors, pharmacists, but also many craftsmen such as jewellers, gunsmiths, stonecutters, left more developed Dubrovnik for Kotor. At the same time, less qualified workers, or uneducated famuli, went to Kotor during the 14th and 15th century with the intention of gaining appropriate qualifications and education in the city under Srdje. Thanks to their activities, both of these Yugoslav centres, in the specified period, reached a certain level of economic and social development.

Keywords: Dubrovnik, Kotor, Perast, Serbia, inhabitants of Dubrovnik, inhabitants of Kotor.